

เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง

Story and Storytelling for Reflection

Ban Chiang Community based Tourism Identity

ดุริยางค์ คมขำ^{1*}

Duriyang Komkhum

^{1*} สาขาวิชาครีเอทีฟมีเดียเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Department of Creative Media Technology, Faculty of Mass Communication Technology,

Ragamagala University of Technology Phra Nakhon

* Corresponding Author e-mail: duriyang.k@rmu.ac.th

Received: 05/04/2022 Revised: 11/06/2023 Accepted: 11/06/2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และศึกษาการเล่าเรื่อง โดยใช้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนมาเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้ในการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องราวและการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการส่งเสริมหรือการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เท่านั้น โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก กลุ่มผู้ที่อยู่ในชุมชนบ้านเชียง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโสของชุมชน นักเล่าเรื่องชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน และกลุ่มที่สอง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ผลการวิจัยพบว่า เรื่องราว ที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง ประกอบไปด้วย 7 ประเภทเรื่อง ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) วัดและโบราณสถาน 3) บุคคลสำคัญของชุมชน 4) ประเพณีสำคัญ 5) อาหารพื้นถิ่น 6) ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และ 7) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ความขัดแย้ง ตัวละคร ฉาก มุมมอง และสัญลักษณ์พิเศษ

คำสำคัญ: เรื่องเล่า การเล่าเรื่อง อัตลักษณ์ชุมชน บ้านเชียง

Abstract

The purpose of this research was to study stories that were useful in tourism communication of Ban Chiang Tourism Community, Nong Han District, Udon Thani Province and study storytelling by using stories that occur in the community to disseminate through various forms of media to be used to communicate to tourists interested in coming to travel at Ban Chiang Tourism Community, Nong Han District, Udon Thani Province. This research was qualitative research aimed to study and research only stories and narratives related to promotional activities or communications for tourism in Ban Chiang Community, Nong Han District, Udonthani Province only. The research methodologies for studying data from documentary research and in-depth interview. There were 2 main groups of informants, the first group, the group of people in the Ban Chiang community consisting of community leaders, village

philosophers, community elder's community story teller people involved in community tourism management and the second group Community Tourism Management Professional Group Both government agencies and the private sector. The research results showed that stories used for tourism communication of Ban Chiang Tourism Community consisted of 7 types of topics: 1) Community information 2) Temples and ancient sites 3) Important people of the community 4) Important Traditions 5) Local food 6) Community products and 7) Natural attractions. There were narrative methods to communicate the stories that occur according to the elements of the narrative, including the plot, themes, conflicts, characters, scenes, perspectives, and special symbols.

Keywords: Story, Storytelling, Community Identity, Ban Chiang

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการสื่อสารเพื่อรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชน ที่มีจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเริ่มมีการนำการเล่าเรื่อง (Storytelling) มาใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นเรื่องราว ประวัติความเป็นมาในด้านต่างๆ ของชุมชน ซึ่งการนำรูปแบบการเล่าเรื่องมาใช้เพื่อสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำ และเกิดประสบการณ์ที่ดีเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการนำเรื่องเล่ามาใช้ในการท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่น กรณีของการชิมไข่ดำ (Kuro Tamago) บนเขาโอวาคุดานิ เมืองฮาโกเน่ จังหวัดคานางาวะ (Kanagawa) ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นไข่ที่ต้มด้วยน้ำแร่กำมะถันที่ผุดขึ้นมาในบ่อน้ำพุร้อน โดยสร้างความเชื่อว่าเมื่อได้รับประทานไข่ดำ 1 ฟอง จะทำให้อายุยืนยาวขึ้น 7 ปี

สำหรับเรื่องเล่าดังกล่าวเกิดจากตำนานที่เล่าต่อกันมาว่าในสมัยโบราณที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีชายชรา กำลังป่วยหนัก ซึ่งหมอบอกว่าไม่มีทางรักษาอาการป่วยให้หายได้ และอีกไม่นานชายชราคงต้องตาย ด้วยความกตัญญูของลูกชาย เขาจึงพยายามค้นหาวิเศษเพื่อมารักษา เมื่อรู้ว่าที่หุบเขาโอวาคุดานิมียาวิเศษที่สามารถรักษาได้ จึงรีบเดินทางด้วยความยากลำบาก เมื่อมาถึงบ่อน้ำแร่ก็ได้พบกับหญิงชราคนหนึ่ง จึงร้องทักไปอย่างเสียงดัง ทำให้หญิงชราตกใจทำของบางอย่างตกลงไปในบ่อน้ำพุร้อน ชายหนุ่มจึงถามว่า ที่นี่มียาวิเศษไหม หญิงชราจึงชี้ไปที่บ่อ ชายหนุ่มจึงรีบลงไปบ่อน้ำพุร้อน และได้ไปมาหนึ่งไปที่มีสีดำ โดยเชื่อว่าเป็นของวิเศษจึงรีบนำกลับไปให้พ่อที่กำลังป่วยหนัก หลังจากพ่อได้ทานไข่ดำแล้วก็หายจากอาการป่วย และมีชีวิตอยู่ได้อีก 7 ปี จึงกลายเป็นเรื่องราวที่อยู่กับสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาเกี่ยวกับการสร้างเรื่องราวเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว เกิดขึ้นที่จังหวัดคุมาโมะโตะ โดยได้สร้างเรื่องราวหมีคุมะมง (Kumamon) ให้ประหนึ่งว่ามีชีวิตจริง ควบคู่กับการทำเป็นมาสคอตหมี ซึ่งหมีคุมะมงได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการพร้อมกับเส้นทางรถไฟชิงกันเซ็งสายคิวชู ในปี 2554 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งจังหวัดคุมาโมะโตะยังต่อยอดในเชิงธุรกิจ (Business Model) โดยอนุญาตให้ผู้ประกอบการนำคุมะมงไปใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย แต่มีข้อแม้ว่าสินค้านั้นต้องมีวัตถุดิบจากจังหวัดคุมาโมะโตะเป็นส่วนประกอบ วิธีการดังกล่าวในประเทศไทยก็มีการนำเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นกัน เช่น ตำนานตาม่องล่าย ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนกลายเป็นที่มาของชื่อเกาะและภูเขาต่างๆ ตามจังหวัดทั่วชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย เป็นต้น

Jon Thomas (2011) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเล่าเรื่อง (Storytelling) ในเชิงการสื่อสารตราสินค้า ดังนี้

- 1) สร้างประสบการณ์ เพราะประสบการณ์สามารถสร้างความรู้สึกต่างๆ ได้ ซึ่งลูกค้าจะสามารถจำความรู้สึกต่างๆ ได้ดีกว่า ข้อมูลตัวเลข
- 2) สร้างความแตกต่าง การมีสิ่งที่ไม่เหมือนใคร เป็นเรื่องจำเป็นในการสร้างตราสินค้า ซึ่ง Storytelling จะช่วยบอกเล่าเรื่องราวที่ทำให้ตราสินค้าแตกต่างจากคนอื่น เพราะเรื่องราวของตราสินค้าเป็นหนึ่งในไม่กี่สิ่งที่จะลอกเลียนแบบกันได้ ซึ่ง Storytelling จะช่วยร้อยเรียงเรื่องราว และบอกเล่าสิ่งที่ทำให้ตราสินค้าแตกต่าง
- 3) สร้างอารมณ์ เพราะการเล่าเรื่องราว สามารถก่อให้เกิดอารมณ์บางอย่าง ซึ่งเป็นตัวกลาง เป็นสะพานเชื่อมต่อเจ้าของตราสินค้าเข้ากับลูกค้า
- 4) สร้างความหมาย ถ้าไม่มีเรื่องราว ตราสินค้าก็จะมีเพียงข้อมูลธรรมดา ซึ่งไม่เพียงพอและไม่มีเสน่ห์ในการนำเสนอ เพราะลูกค้าในปัจจุบันต้องการมากกว่าข้อมูล พวกเขาต้องการสิ่งที่ "มีความหมาย" สำหรับเขา ซึ่ง Storytelling สามารถช่วยสร้างสิ่งนี้ได้
- 5) สร้างการกระตุ้น Storytelling จะช่วยกระตุ้นผู้ฟังให้ทำตามที่ต้องการ ยกตัวอย่างเช่น การเล่าเรื่องของบิลด์เกอร์ ที่ทำให้ผู้ที่ได้อ่านต้องการไปเที่ยวตามรอยพวกเขา หรือแม้แต่เน็ตไอดอลที่เล่าเรื่องราวประสบการณ์การใช้ครีมออร่าเปลี่ยนชีวิตจนต้องซื้อตาม
- 6) สร้างการส่งต่อ Storytelling จะช่วยให้เนื้อหามีโอกาสที่จะถูกแบ่งปันมากกว่า ซึ่งคนมักไม่แชร์โฆษณา แต่จะแชร์เรื่องราวที่มีคุณค่ากับพวกเขา หลายครั้ง Storytelling สามารถช่วยได้
- 7) สร้างการยอมรับ การมีเรื่องราวที่มีคุณค่าจะทำให้คนต่อต้านน้อยกว่า ที่เป็นอย่างนี้เพราะการเล่าเรื่องนั้นแตกต่างจากการขายของ มีมิติ มีคุณค่า มีเรื่องราวที่น่าฟังมากกว่า

ดังนั้น กล่าวได้ว่าการนำเทคนิคการเล่าเรื่องมาใช้ นอกจากจะช่วยให้เกิดการสร้างตราสินค้าให้แก่ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้แล้ว ปัจจุบันในธุรกิจท่องเที่ยวได้มีการนำแนวคิดการสร้างตราสินค้าเป้าหมายปลายทางการท่องเที่ยว (Destination Branding) มาใช้ โดยหนึ่งในหลายเครื่องมือที่นำมาใช้ในการสื่อสารตราสินค้า คือ การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง ประกอบกับการที่นโยบายรัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับชุมชน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง ตั้งอยู่ที่ อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งในด้านการเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ การมีชาติพันธุ์ไทยพวน รวมทั้งมีศิลปวัฒนธรรม งานหัตถกรรม การแสดง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลาย และเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีเรื่องราว และมีการนำเรื่องราวต่างๆ มาเล่าเรื่อง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องราว (Story) ที่มีการนำมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยว และศึกษาการนำเรื่องราวเหล่านั้นมาเล่าเรื่อง (Storytelling) ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานีในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาเรื่องราวที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
- 2) เพื่อศึกษาการเล่าเรื่องโดยใช้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนมาเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้ในการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

2. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเฉพาะเรื่องราวและการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการส่งเสริมหรือการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เท่านั้น ซึ่งมีวิธีดำเนินการดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มที่หนึ่ง คือ ผู้ที่อยู่ในชุมชนบ้านเชียง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสของชุมชน นักเล่าเรื่องชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 6 คน

2) กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 3 คน ทั้งนี้ ได้ทำการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2563

2.2 การดำเนินการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) (ชาย โปธิสิตา, 2559) จากแหล่งข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม

เมื่อดำเนินการการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดเทปเสียงการให้สัมภาษณ์ และบันทึกไว้รายละเอียดที่สำคัญ โดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ที่ค้นพบอย่างชัดเจน

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นต่างๆ ที่ค้นพบ และสรุปผลการศึกษาตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อจัดทำสรุปผลการศึกษา และนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปอภิปรายผลการศึกษา พร้อมจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3. ผลการวิจัย

3.1 เรื่องราว (Story) ที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวบ้านเชียง

จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า เรื่องราวของชุมชนบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่ได้มีการนำมาเป็นเรื่องเล่าเพื่อสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว นั้น แบ่งออกเป็น 8 ประเภทเรื่อง ได้แก่

1) **ข้อมูลชุมชน** ซึ่งประกอบด้วย เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้ง อาณาเขต ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ประชากร จำนวน อายุ การศึกษา การนับถือศาสนา การประกอบอาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม ของขึ้นชื่อ และของฝาก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชุมชนไทพวนบ้านเชียง

“บ้านเชียง” เป็นหมู่บ้านหนึ่ง ที่มีชาวพวนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากิน โดยอพยพครอบครัวข้ามแม่น้ำโขงมาเพื่อหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ชาวไทพวนบ้านเชียงเข้ามาทางหนองคาย มาอยู่ที่บ้านสามพร้าว บ้านเดาไห บ้านนาพัง บ้านบุญมี และบ้านยา เพื่อหาที่ตั้งบ้านเรือนจนมาพบพื้นที่บริเวณป่าดงดาว ซึ่งมีภูมิประเทศที่เหมาะสม เพราะเป็นที่ราบสูง มีห้วยหนอง และมีน้ำซึมอยู่ตลอดเวลา ชาวพวนกลุ่มนี้จึงช่วยกันถางป่า และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 220 ปี สันนิษฐานว่า ชื่อ “บ้านเชียง” นั้น ตั้งขึ้นเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่บุคคล 4 คน ที่อพยพครอบครัวมาอยู่ที่บ้านเชียงเป็นครั้งแรก ได้แก่ ท้าวเชียงใหญ่ (เฒ่าอ่อนบุญ) ท้าวเชียงบุญมา (ท้าวศรีสุวรรณช่างคำ)

ท้าวเชียงคะ และท้าวเชียงพิณ (ผู้ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านดงดาว”) ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านเชียง คือ ชาวไทพวนหรือลาวพวน ที่เคลื่อนย้ายมาจากแขวงเชียงขวางใน สปป.ลาว ตั้งแต่ปลายยุคกรุงธนบุรีจนถึง ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวพวนที่เข้ามาในช่วงเวลาดังกล่าวกระจายกันอยู่ในหลายพื้นที่ในภาคอีสานจนถึง ภาคกลาง เช่น ลพบุรี สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา ราชบุรี จนถึงจันทบุรี

ภาษา ชาวพวนใช้ภาษาตระกูลไท - กะได (Tai-Kadai Language Family) เช่นเดียวกับ กลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาว ทั่วไป มีวงศ์คำศัพท์ร่วมกับภาษาลาวมากกว่าภาษาไทย และมีสำเนียงใกล้เคียง ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทย - ลาวอื่นๆ

วรรณกรรม แต่เดิมชาวพวนเคยใช้ตัวอักษรไทยน้อย และตัวอักษรธรรมอีสานร่วมกับชาวลาว และชาวอีสาน ดังปรากฏในจารึกเรื่องราวประเภทต่างๆ เช่น ตำรายา ตำราสะเดาะเคราะห์ นิทานพื้นบ้าน และวรรณกรรมอักษรไทยน้อย แต่ปัจจุบันภาษาถิ่นมีผู้สนใจน้อยลงมาก นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ได้แก่ นิทาน เพลงกล่อมเด็ก ฎญา และสำนวนโวหาร รวมทั้งคำสอน ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้มีผลต่อจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชาวไทพวน

ครอบครัวไทพวน (สังคมไทพวน) ชาวไทพวนมีนิสัยรักสงบ โอบอ้อมอารี ขยันขันแข็ง และรู้จัก สามัคคีในหมู่คณะ ดังนั้นชาวไทพวนจึงมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะอยู่อาศัยต่างพื้นที่ ชาวไท พวนนับถือและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างยิ่ง รวมทั้งมีวัฒนธรรมเคารพผู้อาวุโส รักครอบครัว ให้ความสำคัญ กับความเป็นเครือญาติ และจะยึดถือปฏิบัติในการแต่งงานกับคนชาติพันธุ์เดียวกัน สิ่งที่หล่อหลอมชาวไทพวนให้ มีบุคลิกภาพดังกล่าว คือ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดจากคำสอน นิทาน วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และศิลปกรรมต่างๆ

เอกลักษณ์บ้านไทพวน ชาวไทพวนมีความเชื่อเรื่องการปลูกเรือน เริ่มตั้งแต่การเสียดินหาพื้นที่ โดยผู้สูงอายุของหมู่บ้าน เพราะเชื่อว่าจะได้สถานที่ปลูกเรือนที่ดี เป็นสิริมงคล เมื่ออยู่อาศัยแล้วจะทำให้อยู่ดี กินดี มีความสุข รูปแบบของเรือนไทพวนแต่เดิมเป็นเครื่องผูก แขนงรังรูปสี่เหลี่ยมทำด้วยไม้ไผ่ ฝาทำด้วยฟาก มีการสลักลิ่มแทนการตอกตะปู หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือแป้นเกล็ด หน้าจั่วนิยมสลักด้วยไม้เป็นรูปต่างๆ เช่น สิงห์ นาค จระเข้ และบัวเถา เป็นต้น ตัวเรือน มี 2 ส่วน คือ เรือนและชาน โดยเรือนจะแบ่งเป็นห้องๆ นิยมทำ 3 ห้อง ได้แก่ ห้องเปิงสำหรับพ่อแม่ ห้องกลางสำหรับลูกๆ นอนรวมกัน และห้องกลอยสำหรับลูกสาว แต่หาก มีลูกเขยนอนด้วยจะเรียกว่า ห้องส้วม ส่วนชานทำยื่นออกมาจากตัวเรือน มี 2 ประเภท คือ ชานฝน เป็นชาน ที่โล่งไม่มีหลังคา และชานน้ำ เป็นชานแบบมีหลังคา นอกจากนี้ ยังมีห้องครัวซึ่งนิยมตั้งทางทิศตะวันตก บันได เรือนตั้งทางทิศเหนือหรือทิศใต้ และมีจำนวนคี่ เพราะถือตามคติว่า “คืออยู่ คู่หนี” ส่วนบริเวณศาลหรือหอฟี ตั้งไว้ทางทิศตะวันตก บางบ้านมีขี้ข้าว ตั้งทางทิศตะวันออกของตัวเรือน

เครื่องแต่งกายชายไทพวน ชายไทพวนแต่งกายในชีวิตประจำวันด้วยเสื้อผ้าฝ้ายคอกลม ฝ่าหน้า ผูกเชือก แขนสามส่วน นุ่งกางเกงครึ่งแข้ง ที่เรียกว่า “โฆ่ง” ยาวปิดเข้าเล็กน้อย อาจเป็นผ้าย้อมคราม หรือ ย้อมมะเกลือสีดำ ที่เรียกว่า “ผ้าก้อม” มีผ้าขาวม้าพาดบ่าและคาดเอว ส่วนชุดไปงานพิธีนิยมสวมเสื้อผ้าฝ้าย คอตั้งแขนยาว นุ่งโจงกระเบนแบบทางภาคกลาง

เครื่องแต่งกายสตรีไทพวน สตรีไทพวนนิยมนุ่งซิ่นแบบยกมุก เป็นเส้นยืนพิเศษ ต่อตีนซิ่นด้วยจก ซึ่งในอดีตหญิงสาวโสดมักจะนุ่งซิ่นดินแดง คือ ดินจกพื้นแดง และเคียนอก (เรียกว่า แสงตู้) ด้วยผ้ามีสีสัน ดงงาม ส่วนหญิงแต่งงานแล้วจะนุ่งซิ่นดินดำ คือ ซิ่นดินจกพื้นดำ เคียนอกด้วยผ้าย้อมมะเกลือหรือคราม

2) **วัดโบราณสถาน/สถานที่สำคัญ** เป็นเรื่องเล่าที่ชาวชุมชนบ้านเชียง มักนำไปเป็นเรื่องเล่าให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนได้รับฟังกันเสมอ โดยในพื้นที่ชุมชนบ้านเชียง ประกอบไปด้วย วัด โบราณสถาน และสถานที่สำคัญ ดังนี้

วัดสระแก้ว (วัดนอก) ตั้งอยู่เลขที่ 140 บ้านเชียง ถนนสุทธิพงษ์ หมู่ 12 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 1 งาน 7 ตารางวา อุโบสถสร้าง พ.ศ. 2530 เป็นอาคารทรงไทยกว้าง 10 เมตร ยาว 23 เมตร ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติสำหรับศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ทรงไทย หลังคามุงกระเบื้อง ภูมิสงฆ์ จำนวน 5 หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ วิหารเป็นอาคารทรงไทยหลังคามุงสังกะสี สร้าง พ.ศ. 2529 ปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปปางต่างๆ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร วัดสระแก้ว มีประวัติความเป็นมาคือ เมื่อ พ.ศ. 2430 มีหัวหน้าคุณที่บวชเป็นพระติดตามพี่ชายมาอยู่ที่บ้านเชียง (น้องนายของกำนันขุนเชียงสวัสดิ์) มาพบเห็นบริเวณหนองน้ำอยู่กลางดง หนองน้ำใสเปรียบประดุจแก้วบางใส สัตว์ป่าได้อาศัยหนองกลางดงนี้เต็มกิน จารย์ชาสุก คือ หัวหน้าคุณ (นามสกุล พลเชียงดี) และหัวหน้ากัณฑ์ (พระครูกัณฑ์) มาบวชอยู่ที่วัดหนองกลางดงนี้ และมีจารย์ชาคุณเป็นเจ้าของอาวาสรูปแรก พระ 3 รูปนี้ ได้ช่วยกันนำชาวบ้านให้รู้จักเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติตนในศีลธรรมอันดีงาม ต่อมาเมื่อเห็นว่ามีน้ำในหนองกลางดงแห่งนี้ในฤดูแล้ง จึงได้วานญาติโยมขุดสระขึ้นเองกลางดงนี้ ให้เป็นสระน้ำและให้ชื่อว่าสระแก้ว ต่อมาจารย์ชาคุณ เจ้าอาวาสได้ลาสิกขาบทจากวัด หัวหน้าคุณจึงเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 2 แต่อยู่ไม่ได้นานก็ลาสิกขาบท มาตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินข้างวัดสระแก้วเป็นนักปราชญ์อาจารย์ผู้หนึ่งของบ้านเชียง และเอาใจใส่บำรุงวัดศาสนาไปด้วย หัวหน้ากัณฑ์ก็เลื่อนเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 3 ท่านเป็นพระนักพัฒนา ทางหมู่บ้านก็มีกำนันขุนเชียงสวัสดิ์ได้นำชาวบ้านบำรุงวัดในหมู่บ้าน ได้เอาใจใส่ดูแลเป็นประจำ อีก 7 ปี ต่อมา หัวหน้ากัณฑ์ที่ชาวบ้านเรียกกันก็ได้เลื่อนสมศักดิ์เป็นพระครูพิมลธรรมประกาศ ได้เชิญชวนชาวบ้านสร้างโบสถ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2540 และได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีเขตวัด (วิสุงคามสีมา) กับขานานามวัดเป็นทางการว่า วัดสระแก้ว เมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จึงทำบุญฉลองโบสถ์ ปิดทองลูกนิมิต ชาวบ้านเรียกว่าบุญทอดส้ม วัดสระแก้วในครั้งนั้นเล่ากันว่า ต้องเลือกผู้บริสุทธิ์ คือผู้ไม่เคยล่วงในกามวิสัย ไม่เคยลักขโมยตั้งแต่เกิดมา จนกระทั่งอายุครบปีบวช และเป็นผู้ที่ควรเชื่อถือได้ด้วย บรรดานาคทั้งหลายที่บวชในโบสถ์แห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. 2460 มีนาคคนหนึ่งชื่อ จันทา (พ่อตู้แดง) ได้รับเกียรติให้เป็นผู้ทอดส้มในครั้งนั้น เมื่อบวชเป็นพระแล้วเวลานั้นเรียกว่า เจ้าหัว เมื่อสิ้นบุญพระครูกัณฑ์ (พระครูพิมลธรรมประกาศองค์แรก) ญาติโยมชาวบ้านเชียงได้พร้อมใจกันไปนิมนต์ พระพิมลธรรมประกาศ (ขาว เขมิโก) ซึ่งเป็นพระที่นิยมนับถือกันมา เล่าลือว่าเป็นพระที่ปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมเป็นอย่างดีมาจากวัดบ้านทุ่งฝน (อำเภอทุ่งฝนในปัจจุบัน) นิมนต์มาเป็นเจ้าอาวาสวัดสระแก้วรูปที่ 4 จนมรณภาพ เมื่อ พ.ศ. 2522 และได้รับพระราชทานเพลิงศพเป็นรูปแรกในตำบลบ้านเชียง ต่อมาพระมหาสาธุกิจได้ตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 5 และได้บูรณะวัดสระแก้วขึ้นใหม่หลายอย่าง เช่น สร้างโบสถ์ที่ทันสมัยขึ้น และศาลาการเปรียญในปัจจุบัน สำเร็จ ก่อนมรณภาพ เจ้าอาวาสคนปัจจุบัน คือ ท่านพระครูพิทักษ์ธรรมรังสี

วัดสันติวนาราม (วัดป่าดงไร่) ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นพระอุโบสถกลางน้ำทรงดอกบัว ที่มีเพียงหนึ่งเดียวในประเทศไทย ทรงดอกบัว 24 กลีบ กลางน้ำนั้น ทำให้รู้สึกได้ถึงความสวยงามและความสงบร่มรื่นในจิตใจไปพร้อมๆ กัน ลักษณะเด่นของพระอุโบสถกลางน้ำ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 19 เมตร สูง 19 เมตร มีกลีบดอกบัว 24 กลีบ รูปภาพวาดบนผนังดอกบัว เป็นรูปภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติพระพุทธเจ้า โดยวัดสันติวนาราม มีความสงบ ร่มรื่น สวยงาม มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายอยู่ห่างจากชุมชน 3 กิโลเมตร บนพื้นที่ 1,350 ไร่ ทิศเหนือของหมู่บ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง (หมู่บ้านมรดกโลก ไทหลาย คนแปดศอก) เป็นป่าไม้ธรรมชาติ 1,000 ไร่ เป็นหนองน้ำ 100 ไร่ เป็นสถานที่ปลูกสร้างเสนาสนะ และลานอเนกประสงค์ 130 ไร่ มีไฟฟ้า น้ำใช้สะดวกสบายตลอดปี มีถนนลาดยางถึงวัด ด้านหน้าล้อมด้วยกำแพงคอนกรีต ด้านที่เหลील้อมด้วยลวดหนาม 7 เส้น เสาปูนคอนกรีตเสริมเหล็ก มีสัตว์ป่าธรรมชาติ เช่น กวาง หมู

นกนานาชนิด นกน้ำมากมาย ฯลฯ การก่อสร้างพระอุโบสถกลางน้ำรูปทรงดอกบัวถือว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทย เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ในสมัยพระครูพิสารธรรมพาธิ (อดีตเจ้าอาวาสที่มรณภาพไปแล้ว) ได้นำรูปแบบพระอุโบสถมาจากประเทศอินเดีย พระอุโบสถกลางน้ำแห่งนี้ เป็นรูปทรงดอกบัวซึ่งถือว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทย โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือ ดร.มหาบาง เขมานันท์ ได้สืบสานในการก่อสร้างให้แล้วเสร็จ

วัดโพธิ์ศรีใน ตั้งอยู่เลขที่ 90 บ้านเชียง ถนนโพธิ์ศรีใน หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2390 เดิมชื่อวัดใน เพราะตั้งอยู่กลางชุมชน ต่อมาได้ย้ายมาตั้งอยู่ ณ ที่ปัจจุบันนี้ เมื่อ พ.ศ. 2515 พระครูวิมลปัญญากร (เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน) ได้ให้ความอนุเคราะห์บริจาคที่ดินให้กรมศิลปากรทำการขุดค้นทางโบราณคดี ต่อมาจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งหลุมขุดค้นวัดโพธิ์ศรีใน และเปิดให้เข้าชมจนถึงปัจจุบัน ภายในวัดมีบรรยากาศที่เงียบสงบดี มีต้นไม้ใหญ่เป็นสัญลักษณ์ของวัดโพธิ์ศรีใน

วัดเทพประทานพร วัดนี้ตั้งอยู่หมู่ 9 บ้านเชียง เดิมทีเป็นป่าช้าของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 68 ไร่ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2515 โดยการนำของหลวงปู่เหล็ก มีพระมาประจำอยู่ 1 รูป และสามเณร 2 รูป คือ สามเณรนิเวศ และสามเณรสมาน วัดนี้แยกมาจากวัดสระแก้ว ที่แยกมาเพราะบริเวณนี้เป็นป่าช้า อีกทั้งสงบมาก เหมาะสำหรับจะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และเพื่อเป็นการสงวนป่าไม้ไว้ด้วย มีไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้จิก มีสัตว์ป่าธรรมชาติ คือ ไก่ป่า วัดนี้สร้างศาลาการเปรียญเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2530 พระประธานองค์ใหญ่สร้างใน พ.ศ. 2533 จำนวน 2 องค์ คือ หลวงพ่อทอง และหลวงพ่อยิ้ม อีกทั้งได้ตั้งให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนา ในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ได้รับการตั้งให้เป็นวัด ณ หมู่บ้านที่ 9 ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีนามว่า "วัดเทพประทานพร" ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นว่า วัดนี้เป็นวัดบ้านแต่ว่าชื่อเป็นวัดป่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะถ้ามีคำว่าวัดป่ามาด้วยจะตั้งเป็นวัดไม่ได้ มีเจ้าอาวาสปัจจุบัน คือ พระครูวิระชัย วชิรญาโณ วัดนี้ได้รับการแต่งตั้งเป็นศูนย์พัฒนาจิตระเจติมพระเกียรติประจำจังหวัดอุดรธานี ใน พ.ศ. 2543 มีการทำบุญระหว่างวันที่ 9 - 19 พฤษภาคม ของทุกปี เป็นการปฏิบัติธรรมพิเศษ เข้าปริวาสกรรม บวชชีพราหมณ์มาจากทั่วไปทุกหมู่บ้าน

ศาลปู่ขุนเชียงส่วสดี เป็นศาลที่สร้างขึ้นเพื่อสักการบูชา และรำลึกถึงคุณความดีของขุนเชียงส่วสดี ผู้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านเชียง ตั้งอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันขุนเชียงส่วสดีเป็นที่เคารพบูชาผู้มีเสื่อมคลาย ชาวบ้านจึงสร้างศาลเพื่อให้เป็นที่สถิตวิญญาณ เชื่อว่าท่านยังเป็นเทพารักษ์คุ้มครองบ้านเชียงอยู่ จึงมีพิธีบวงสรวงสักการะขุนเชียงส่วสดีบริเวณศาลเป็นประจำทุกปี

หลุมขุดค้น-พิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งในวัดโพธิ์ศรีใน เป็นพื้นที่ดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งของบ้านเชียง นับตั้งแต่การขุดค้นใน พ.ศ. 2515 โดยพบหลุมศพของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ พร้อมสิ่งของอุทิศฝังร่วมกับศพจำนวนมาก กรมศิลปากรได้อนุรักษ์และคงหลุมขุดค้นไว้ให้ประชาชนเข้าชมในลักษณะพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง และทำการขุดค้นเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงขยายหลุมขุดค้นเดิม รวมทั้งสร้างอาคารถาวรคลุมหลุมเมื่อ พ.ศ. 2535

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประเภทแหล่งอนุสรณ์สถาน จัดตั้งขึ้นในแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อันเป็นแหล่งประวัติศาสตร์สำคัญทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ภายในพิพิธภัณฑสถานมีการจัดแสดงหลักฐานที่ได้จากการสำรวจขุดค้นที่บ้านเชียง และแหล่งโบราณคดีใกล้เคียง ประกอบด้วย ภาชนะดินเผา เครื่องมือ เครื่องใช้ และสิ่งอื่นๆ อีกมากมาย นักท่องเที่ยวจะได้รับรู้ถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ย้อนหลังไปกว่า 5,000 ปี โดยก่อตั้งหลังการเสด็จประพาสเยี่ยมชมหลุมขุดค้นทางโบราณคดีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2515 การเสด็จประพาสดังกล่าวได้ปลูก

จิตสำนึก และความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ซึ่งกำลังประสบปัญหาเรื่องการลักลอบค้าโบราณวัตถุในขณะนั้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 กรมศิลปากรได้ดำเนินการเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียงให้กับชาวไทยและชาวต่างชาติ นับได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานประจำแหล่งแห่งแรกของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2526 มุลินิจจอห์น เอฟ. เคนเนดี ได้มอบทุนสนับสนุนในการสร้างอาคารหลังที่ 2 ซึ่งถูกสถาปนาชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และมีสมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เสด็จแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดอาคารอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 ใน พ.ศ. 2549 กรมศิลปากรได้รับงบประมาณตามโครงการปรับปรุงแหล่งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในภูมิภาคอินโดจีน ในการดำเนินการก่อสร้างอาคารจัดแสดงนิทรรศการหลังใหม่ เพื่อปรับปรุง และขยายพื้นที่การจัดแสดงนิทรรศการหลัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานนามของอาคารนี้ว่า อาคารกัลยาณิวัฒนา และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดอาคารอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านเชียง ตั้งอยู่ด้านข้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี แม้พิพิธภัณฑสถานไทยพวนที่อาศัยการปรับปรุงอาคารบริการในตลาดโอท็อปของตำบลบ้านเชียงนี้จะเพิ่งเปิดให้บริการเมื่อ พ.ศ. 2560 แต่พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านเชียงมีประวัติการก่อตั้งที่ย้อนไปถึงช่วงปลายทศวรรษ 2540 โดยคุณอังคณา บุญพงษ์ ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านเชียง เป็นผู้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านเชียง โดยเริ่มตั้งแต่เมื่อครั้งที่ตนเองดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์ประจำโรงเรียนบ้านเชียง (ประชาเชียงเชิด) อาจารย์อังคณาได้ร่วมมือกับสมาชิกสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านเชียง และชาวชุมชนที่ต้องการพัฒนาสถานที่จัดเก็บ รวบรวม และถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของบ้านเชียง แม้ในระยะเวลาดังกล่าวจะไม่มียุทธศาสตร์สนับสนุน แต่ได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าอาวาสวัดสระแก้ว ในการใช้สถานที่เพื่อการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทยพวน ทั้งนี้ ในช่วง พ.ศ. 2547 - 2548 เมื่อหน่วยงานราชการกระทรวงวัฒนธรรมได้รับฟังพระราชดำริของในหลวง ร.9 ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมาก จึงได้มีการน้อมนำพระราชดำริมาสู่การปฏิบัติและจัดตั้งเป็นสภาวัฒนธรรมในระดับตำบล ซึ่งในบ้านเชียงมีแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกโลกอยู่แล้ว แต่ในท้องถิ่นยังมีกลุ่มวัฒนธรรมไทยพวนที่มีการโยกย้ายมาจากเมืองเชียงขวางประเทศลาว เมื่อสองร้อยกว่าปีก่อน คนไทยพวนตั้งถิ่นฐานในหลายจังหวัด เช่น ลพบุรี และนครนายก ซึ่งในอุดรธานีก็เป็นแหล่งที่ตั้งของชาวไทยพวนด้วยเช่นกัน เช่น บ้านผือ และบ้านเชียง ในระยะแรกในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทยพวนภายในวัดสระแก้ว อาศัยการรับบริจาคเครื่องมือเครื่องใช้ และสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการอพยพ ภูมิหลัง นิสัยใจคอ จนสามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้สอนภายในโรงเรียนบ้านเชียง ในช่วงการเริ่มต้นได้ใช้อาคารเด็กเล็กที่อยู่มุมหนึ่งของวัด ต่อมาท่านเจ้าอาวาสได้มอบกุฏิเพื่อให้สามารถเก็บข้าวของต่างๆ ได้อย่างมั่นคงมากขึ้น ใช้งบประมาณน้อยกว่าบาทในการปรับปรุงและบูรณะเป็นพิพิธภัณฑสถานไทยพวนในระยะต่อมา อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดหลายประการ จึงทำให้พิพิธภัณฑสถานไทยพวนที่ตั้งในวัดสระแก้วไม่เป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวมากนัก เพราะตั้งห่างจากชุมชน และสถานที่มีความคับแคบมากขึ้น จึงมีมติในสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านเชียงขอใช้อาคารบริการสุขา ซึ่งตั้งอยู่ข้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง และอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลบ้านเชียงปรับปรุงในครั้งที่ 3 นี้ ให้กลายเป็นพิพิธภัณฑสถานไทยพวนหลังปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านเชียงเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2560

เรือนไทยพวน บ้านไทยพวน (อนุสรณ์สถานในการเสด็จพระราชดำเนินของรัชกาลที่ 9) เดิมเป็นบ้านของนายพจน์ มนตรีพิทักษ์ ชาวบ้านเชียงที่อนุญาตให้กรมศิลปากรเข้ามาดำเนินการทางโบราณคดี ในปีพุทธศักราช 2515 และเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการทำงานของนักโบราณคดีพร้อมกับเสด็จขึ้น

ชมเรือนไทพวนของนายพจน์ มนตรีพิทักษ์ เมื่อนายพจน์ ได้มอบบ้านและที่ดินให้แก่กรมศิลปากร จึงได้ปรับปรุงเรือนไทพวน เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานในการเสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรหลุมขุดค้นมนตรีพิทักษ์ และจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทพวน บ้านไทพวนได้รับรางวัลพระราชทานด้านการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปีพุทธศักราช 2540 จัดโดยสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

3) บุคคลสำคัญ โดยมีการเล่าถึงการเกิด วันเดือนปี สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ พ่อแม่ พี่น้อง ชีวิตวัยเด็ก การเรียน หน้าที่การงาน ผลงานที่สำคัญ/ความชำนาญ ชีวิตบั้นปลาย และการเจ็บชุกเขยริตคุณ การสร้างอนุสรณ์ การระลึกถึง โดยบุคคลสำคัญของชุมชนบ้านเชียงในเรื่องเล่าที่ปรากฏ ได้แก่

ขุนเชียงสวัสดิ์ ชื่อเดิมคือ นายพรมมา แก้ววิเชียร เป็นชาวไทพวน เกิดเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2410 ได้รับการแต่งตั้งเป็นกำนันตำบลบ้านเชียง เมื่อ พ.ศ. 2449 ระหว่างรับราชการได้สร้างคุณประโยชน์นานับการแก่บ้านเชียง เป็นผู้วางรากฐานทางการปกครอง การศึกษา พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือชาวบ้านในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราบโจรผู้ร้าย ด้วยคุณงามความดีที่สั่งสมมา จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นหมื่นวิเชียรบำรุง และเลื่อนขึ้นเป็นขุนเชียงสวัสดิ์ ใน พ.ศ. 2456 ตลอดชีวิตการทำงานรับใช้ประชาชนได้ตราครุฑงานหนักมาโดยตลอด จนล้มป่วยลงและถึงแก่กรรมในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473 รวมอายุได้ 63 ปี

นายสติเฟิน ยัง เป็นบุตรชายเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ผู้ทำให้บ้านเชียงเริ่มเป็นที่สนใจอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก ส่งผลให้เกิดการดำเนินงานด้านโบราณคดีที่มีความก้าวหน้าด้วยการประยุกต์ศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในการศึกษาในเวลาต่อมา เคยรับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย จึงคุ้นเคยกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้ ใน พ.ศ. 2509 ขณะศึกษาที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้เดินทางมาที่บ้านเชียงเพื่อเก็บข้อมูลด้านมานุษยวิทยาของชาวไทพวนที่บ้านเชียง บังเอิญสังเกตเห็นเศษภาชนะดินเผากระจ่ายอยู่ตามพื้นดินในหมู่บ้าน มีลวดลายแปลกตา จึงเกิดความสนใจ และเก็บตัวอย่างเศษภาชนะดินเผานั้นส่วนหนึ่งนำไปให้ศาสตราจารย์พิเศษ ชิน อยู่ดี ภัณฑารักษ์พิเศษของกรมศิลปากรศึกษาวิเคราะห์ อีกส่วนหนึ่งส่งไปตรวจหาอายุที่มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา ผลจากการศึกษาดังกล่าวก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการศึกษาแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงโดยกรมศิลปากร และขยายไปสู่ความร่วมมือระดับนานาชาติ

นายพจน์ มนตรีพิทักษ์ ชาวบ้านเชียงผู้มีส่วนสนับสนุนการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงให้บรรลุผลสำเร็จ จบการศึกษาจากวิทยาลัยครูอุดรธานี (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี) ได้รับราชการครู และเลื่อนตำแหน่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านธาตุน้อย ต่อมาลาออกจากราชการเพื่อประกอบอาชีพส่วนตัว ใน พ.ศ. 2515 พบว่า ในหมู่บ้านมีบ้านเรือนหนาแน่น ไม่มีพื้นที่ว่างสำหรับขุดค้น นายพจน์ ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกรมศิลปากรด้วยการมอบที่ดินบริเวณบ้านหลังเก่าเพื่อเป็นพื้นที่ขุดค้น รวมทั้งมอบบ้านซึ่งเป็นเรือนไทพวน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาด้านชาติพันธุ์วิทยา และต่อมาใน พ.ศ. 2517 ได้มอบที่ดินข้างบ้านหลังใหม่ให้เป็นที่ขุดค้นอีกครั้ง นอกจากนี้ ยังมุ่งมั่นสร้างความเข้าใจให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการศึกษาทางโบราณคดีอย่างต่อเนื่อง และในช่วงปลาย พ.ศ. 2518 นายพจน์ก็ได้เข้าทำงานที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง ซึ่งเพิ่งจัดสร้างขึ้น และปฏิบัติราชการจนกระทั่งเกษียณอายุ เมื่อ พ.ศ. 2522

4) ประเพณีสำคัญ เป็นอีกหนึ่งเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียงที่ถูกเล่าขานแก่นักท่องเที่ยว โดยได้เล่าถึงตำนาน ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ที่มาของประเพณี ช่วงเวลาในการจัด การเริ่มจัดครั้งแรก วิวัฒนาการจัดการงาน การเปลี่ยนแปลงช่วงจัดงาน ชาวไทพวนในภาคอีสานยังมีการดำเนินชีวิตและประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่ โดยยึดคติถือฮีด 12 คอง 14 เช่นเดียวกับกลุ่มไท - ลาวกลุ่มอื่นๆ แต่อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างสำหรับประเพณีสำคัญที่ปรากฏในเรื่องเล่า มีดังนี้

ประเพณีกำฟ้า ชาวพวนนับถือผีและยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญคือ ประเพณีกำฟ้า คำว่า “กำ” เป็นคำพวน หมายถึง การสักการะ คำว่า “ฟ้า” หมายถึง เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูง เทียมฟ้า คือ พวกเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ กำฟ้า หมายถึง การสักการบูชาฟ้า ซึ่งจะถือเอาวัน ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ก่อนวันกำฟ้า 1 วัน คือ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 จะเป็นวันสุกดิบ แต่ละบ้านจะทำข้าวปุ้นพร้อมทั้งน้ำยาน้ำพริกไว้เลี้ยงดูกัน มีการทำข้าวหลามเผาไว้ในกระบอกไม้ไผ่อ่อน ทำข้าวจี่ก้อนขนาดพอเหมาะเสียบเข้าไม้เพื่อเช่นไหว้ผีฟ้า และแบ่งกันกินในหมู่ญาติ ตอนบ่ายจนถึงกลางคืนจะมีการละเล่นที่นิยมกัน ได้แก่ ช่วงซัย ผีนางดั่ง ผีนางกวัก ฯลฯ

ประเพณีใส่กระจาด หรือตามภาษาพวน เรียกว่า “เสอกระจาด” เป็นการทำบุญที่มักจัดในงานบุญพระเวส (บุญเทศน์มหาชาติ) คือ ในช่วงเดือน 4 นับเป็นประเพณีที่มีความสำคัญและถือปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ทั้งยังเป็นประเพณีที่สอนให้ลูกหลานได้ตระหนักถึงคุณค่าของขนบธรรมเนียมภายใต้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ประเพณีนี้จะมี 3 วัน ประกอบด้วย 1) วันต๋อนสาว เป็นวันที่เจ้าของบ้านจะชวนลูกสาวของเพื่อนบ้านที่คุ้นเคย รวมถึงสาวชาวบ้านในละแวกนั้นมาช่วยกันทำขนม ห่อข้าวต้ม ตำข้าวปุ้น (ขนมจีน) รวมทั้งอาหารต่างๆ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวที่ชอบพอกันได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน และช่วยเตรียมอาหารเลี้ยงแขกตลอดคืน 2) วันตั้งหรือวันเสอกระจาด เป็นวันที่ชาวบ้านจะนำของ เช่น อ้อย ส้ม กล้วยเทียน หรืออื่นๆ ไป “ใส่กระจาด” ตามบ้านของคนที่รู้จัก ขณะเดียวกันเจ้าของบ้านนั้นๆ ก็จะนำข้าวต้มมัดฝากไปให้คนที่บ้าน 1 มัด เรียกว่า “คืนกระจาด” และ 3) วันเทศน์มหาชาติ เป็นวันที่ชาวบ้านจะนำของที่แถมมาใส่กระจาดนั้น มาทำเป็นถัณฑ์เทศน์เพื่อนำไปถวายพระ เสมือนเป็นการทำบุญร่วมกันของคนในชุมชน และถือว่าได้ทำบุญกุศลร่วมกัน

ประเพณีการทำบุญบือบ้าน ทุกเดือนหก ชาวไทพวนจะมีพิธีทำบุญบือบ้าน ซึ่งบางท้องถิ่นเรียกบุญกลางบ้าน หรือบุญล้อมบ้าน โดยจะมิงาน 3 วัน 3 คืน เพื่อความเป็นสิริมงคล และเพื่อจัดตั้งความให้แก่บ้านเรือนที่อยู่อาศัยและชุมชน “บุญบือบ้าน” หมายถึง การจัดพิธีเพื่อสืบชะตาบ้านสืบชะตาเมือง ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ประเพณีการทำบุญบือบ้าน ยังเป็นกิจกรรมซึ่งยังกระทำกันอยู่ในชุมชนเป็นประจำทุกปี และสามารถระดมคนจำนวนมากเข้าร่วมพิธีได้ ทั้งในส่วนของคนในครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนบ้าน และคนในชุมชนที่รู้จักคุ้นเคยกัน

พิธีเฮียกขวัญข้าว ชาวไทพวนเชื่อว่า ข้าวที่บริโภคอยู่ทุกวันนี้ มี “แม่ย่าเฒ่า” หรือ “แม่โพสพ” เป็นเทวดาประจำข้าว คำว่า “เฮียก” ในภาษาพวน หมายถึง เรียกหรือเชิญ ดังนั้น “เฮียกขวัญข้าว” ก็คือการเรียกหรือเชิญขวัญข้าว โดยผู้ทำพิธีจะเอาของเช่นไหว้ไปประกอบพิธีที่ลานข้าว เครื่องประกอบในพิธี ได้แก่ ไข่ไก่ต้ม 1 ฟอง ข้าวเหนียว 1 แอบ เกลือ 1 ซ้อน น้ำบรรจุขวดซึ่งมีด้ายเคียนคอกวด รูป 5 ดอก และดอกไม้ 5 ดอก สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ รูปจำลองแม่ย่าเฒ่า จำนวน 2 อัน ทำจากฟาง ผูกมัดเป็นหุ่นเหมือนคน สมมติว่าเป็นแม่นางขวัญข้าว และผู้ทำพิธีจะกล่าวถ้อยคำเป็นทำนองขอเชิญมิ่งแม่นางขวัญข้าวกลับเข้ายังดวงเพื่อเป็นสิริมงคล

บุญสงกรานต์ เป็นประเพณีท้องถิ่น อีกประเภทหนึ่ง หรือที่ชาวไทพวนเรียกว่า “บุญสังขาร” ซึ่งคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ที่มาของชื่อมาจากตำนานเรื่องนางสงกรานต์ แต่มีที่ต่างจากชาวพื้นถิ่นอื่น คือ เรื่องการกำหนดหรือละเว้นการทำงานเป็นเวลา 3 วัน โดยถือเอาวันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี โดยกิจกรรมสำคัญในงาน ชาวไทพวนจะอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเพื่อรับปีใหม่ และแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านสวยงาม ร่วมกันกับครอบครัวญาติมิตรทำบุญที่วัด หลังจากนั้น จึงมีการอาบน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนและในครอบครัว

บุญข้าวประดับดิน จัดขึ้นในช่วงเดือน 9 ของทุกปี ตามปฏิทินจันทรคติไทย โดยชาวบ้านจะร่วมกันทำอาหารคาวหวานใส่ห่อ โดยมีข้าวเหนียวห่อหมก เนื้อปลา เนื้อไก่ กัวยี่ น้อยหน้า ฝรั่ง มะละกอ ขนมหอม 1 คำ บุหรี่ 1 มวน เมียง 1 คำ นำของทั้งหมดใส่ลงในใบตอง ห่อแล้วมัดด้วยไม้กัวยี่ นำไปวัดถวายพระภิกษุสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยเชื่อว่า วันดังกล่าวเป็นวันที่นรกเปิด ยมบาลจะปล่อยผีให้กลับมาเยี่ยมญาติ

บุญข้าวสาก หรือบุญสลาก นิยมทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 เป็นประจำทุกปี ชาวชุมชนจะจัดข้าวปลาอาหาร และไทยทานอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหาร เช่น ข้าวเหนียว เนื้อปลา ข้าวเม่า ข้าวพอง ข้าวตอก ขนมหอม และข้าวสาก หรือข้าวกระยาสาธ เพื่อเตรียมไปทำบุญที่วัด

ประเพณีกินดอง การแต่งงานของไทยพวนบ้านเชียง เรียกว่า “กินดอง” เมื่อหนุ่มสาวรักชอบพอกันแล้ว ก็จะให้ผู้ใหญ่หรือที่เรียกว่า “เถ้าแก่” ผู้ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงหรือพี่สาว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีฐานะการเงินมั่นคง เป็นที่รักนับถือของคนในชุมชน มาสู่ขอกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง เรียกว่า “เตาะสาว” หากพ่อแม่ของทั้งคู่ตกลงกันเรียบร้อย ก็จะหาฤกษ์แต่งงานจากพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ตนให้ความเคารพ หลังจากนั้น ก็จะมิงาน “กินดอง” โดยฝ่ายชายจะจัดขันหมาก ประกอบด้วย หมาก เต้าปูน เต้ายา พลุ สีเสียด และมิดฮ่อมโสง ในพิธีจะมีหมอสู่ขวัญ ผูกข้อต่อแขน และสมานญาติผู้ใหญ่ แล้วจึงมีพิธีไหว้ผีเรียกว่า “ไหว้ผี” ตอนเย็นก็จะมิงานเลี้ยงอาหารเรียกว่า “พาแลง-พางาย”

ประเพณีการเกิด มีรากฐานจากความเชื่อเรื่อง อำนาจเหนือธรรมชาติและผี การไล่ภูตผีปีศาจ เช่น การเอาของมีคมเอาไว้ใต้เปลเด็กเพื่อไม่ให้สิ่งไม่ดีมารังควานเด็ก การให้ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นพี่เลี้ยง มาผูกข้อต่อแขน เพื่อให้เด็กมีอายุแข็งแรง นอกจากนี้ยังมี “การอยู่ไฟ” หรือ “การอยู่กรรม” ของมารดาเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง โดยการอยู่ไฟนี้ มีเป้าหมายเพื่อขับของเสียออกจากร่างกายของมารดา ก่อนอยู่ไฟต้องทำ “ตาแหลว” หรือ “เฉลว” ขนาดเท่าฝ่าบาท โดยใช้ด้ายสีดำแดงและขาวผูกติดปลายไม้ไผ่ปักไว้บริเวณข้างบันไดบ้าน หลังจากนั้นจึงทำพิธีดับพิษไฟ หมอตำแยทำการเสกคาถา โดยกล่าวคาถาบท “พระโมคคัลลาน์ดับไฟนรก” กล่าวคำว่า “พุทโธ โลกนาโถ โมคคัลลาน โอคคิสิยายโม” หลังจากนั้น จึงเคียวข้าวสารกับเกลือพ่นที่ท้องของมารดา 3 ครั้ง หลัง 3 ครั้ง เตาไฟ 3 ครั้ง นำข้าวตอก ดอกไม้ และธูปเทียน อย่างละ 4 ดอก พร้อมกระทงสังเวย บรรจุกุ่มพล่า ปลาย่า เพื่อเช่นสังเวยแม่ก่อนเส้าเตาไฟ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษต่อพระเพลิงเสร็จแล้วให้หมอตำแยเหยียบ “ตะโพก” โดยมีความเชื่อว่า เพื่อให้เข้าที่ แล้วจึงให้มารดากราบขอขมาเตาไฟ แล้วจึงลงนอนตะแคงบนกระดานไฟ เพื่อให้หมอตำแย เสกขมิ้น ปูนแดง และเหล้าขาวทาลงบนท้องและหลังของมารดาเพื่อดับพิษร้อน ขณะอยู่ไฟ ให้มารดาต้มน้ำร้อนจากหม้อน้ำร้อนที่ผสมสมุนไพร ซึ่งตั้งไว้ใกล้ๆ เพื่อให้ร่างกายขับเหงื่อและปัสสาวะออกมา โดยทำต่อเนื่องกัน หากเป็นแม่ใหม่ใช้เวลา 15 วัน แม่เก่าที่เคยมีลูกแล้วใช้เวลาเพียง 7-8 วัน ก็พอ ในขณะที่อยู่ไฟ ให้ “คะลำ” หรือละเวนของแสด

ประเพณีการตาย พบว่า ชาวชุมชนบ้านเชียง หมู่ 12 ยังมีความเชื่อเรื่องลักษณะของผู้ตายกับประเพณีการตาย โดยหากเป็นการตายจากอุบัติเหตุหรือตายก่อนวัยอันควร จะใช้วิธีการฝังไว้ก่อน โดยเชื่อว่าเพื่อ “ให้เย็น” ก่อน เพื่อผีของผู้ตายจะได้ไม่เฮี้ยน หลังจากนั้น จะมีพิธีการทำบุญแจกข้าว ซึ่งเป็นการทำบุญให้ผู้ตาย โดยในอดีตจะรอให้พิธีศพผ่านไปก่อน อาจเป็นปีหรือนานกว่านั้นก็ได้แล้วแต่ความพร้อมของเจ้าภาพ แต่ในปัจจุบันพบว่า ด้วยความเร่งรีบของวิถีชีวิตของคนในชุมชน ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและอาชีพของลูกหลาน เมื่อพิธีศพเสร็จลงก็จะทำบุญแจกข้าว หรือทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายโดยทันที

ประเพณีลอยกระทง เป็นงานประเพณีที่มีคนจำนวนมากในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยในงานจะมีการจัดขบวนแห่นางนพมาศและการแสดงพื้นบ้านต่างๆ จากคนในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรม

แข่งขันกันทั้งกีฬาและดนตรีพื้นบ้าน และการประกวดนางนพมาศ โดยเทศบาลตำบลบ้านเชียงเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดขึ้น และชาวชุมชนในความรับผิดชอบของเทศบาลทั้ง 10 ชุมชน เข้าร่วมกิจกรรม

พิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ช้านานรุ่นสู่รุ่น เป็นความเชื่อของคนไทยโบราณ เมื่อมีแขกบ้านแขกเมืองหรือญาติมาจากแดนไกล จะต้องทำพิธีเพื่อเรียกคืนขวัญที่อาจจะหนีหายไประหว่างทาง ให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว นอกจากนี้เป็นการสร้างความประทับใจแรกพบด้วย

รำวงสรวลบรรพบุรุษ หรือฟ้อนผีโคตร เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านเชียง หมู่ 2 ที่มีรากฐานความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่าบุคคลสามารถติดต่อกับ “ผี” หรือ “บรรพบุรุษ” ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือผีตระกูล ซึ่งเชื่อว่าอาศัยอยู่ตามบ้าน เล้าสัตว์ ตุ่มน้ำ หรือครก นิยมฟ้อนในช่วงเดือนหกหรือเดือนเจ็ด โดยอาจกระทำร่วมกับการประกอบพิธีกรรมผ่านคนทรงหรือร่างทรง ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนในพิธีกรรม เพื่อติดต่อบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว หรืออำนาจเหนือธรรมชาติอื่นๆ โดยมีเครื่องบูชาประกอบการเช่นไหว้ และมีดนตรีพื้นเมืองประเภทแคนร่วมกับบทร้อง

ระบำบ้านเชียง แม้ว่าจะเป็นการแสดงซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป แต่จากการศึกษาพบว่า ระบำบ้านเชียง เป็นชุดฟ้อนโบราณคดีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ใน พ.ศ. 2521 มีแรงบันดาลใจจากเรื่องราวเก่าแก่ของแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง โดยเครื่องแต่งกายของหญิง จะนุ่งผ้าถุงสีน้ำเงินจีบหน้านาง สวมเสื้อผ้าจิดพื้นสีแดงลายจิดสีเหลืองรัดหน้าอก สวมกรองคอสีดำ คาดเอวด้วยผ้าสีน้ำเงินขลิบแดงห้อยกระดิ่ง มีเครื่องประดับเป็นสร้อยหินสีต่างๆ สวมกระพรวนและกำไลสัมฤทธิ์ ด้วยเชื่อว่าเป็นเครื่องประดับของหญิงบ้านเชียงในอดีต ชายสวมกางเกงขาสามส่วนสีน้ำเงิน และเสื้อคอกลมแขนกุด มีผ้าคาดเอวสีทองขลิบน้ำเงิน ห้อยกระดิ่ง ประดับด้วยกระพรวน เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นการประยุกต์ขึ้นใหม่ โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทโลหะ เช่น ระฆัง และฆ้อง เป็นต้น

5) **อาหารพื้นถิ่น** ในเรื่องเล่าของชุมชนไทพวนบ้านเชียง อาหารพื้นถิ่น เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่จะได้รับฟังกัน ซึ่งเรื่องราวจะเกี่ยวข้องกับตำนาน/ที่มา ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต อาหารในชีวิตประจำวัน พิธีกรรม เทศกาล ความเชื่อในตำนาน ความโดดเด่นของอาหาร วัตถุดิบสำคัญ ลำดับขั้นตอนการปรุง และสถานที่หรือเทศกาลที่จะสามารถหาชิมได้ โดยแท้จริงแล้วชาวไทพวนนิยมบริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก แต่มีบางถิ่นที่นิยมบริโภคข้าวเหนียว อาหารของชาวไทพวนที่มีประจำทุกครัวเรือน คือ ปลาจ๋า ซึ่งเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่งของชาวอีสาน และจากการขุดค้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พบหลักฐานซึ่งสันนิษฐานว่ามีการทำปลาจ๋า มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อาหารพื้นเมือง คือ ลาบ ก้อย แจ่วส้ม แจ่วหวาน หน่อไม้ ผักแว่น เหล้าสาโท หรือเหล้าอู (เหล้าที่หมักในไหกระเทียมขนาดกลาง เวลากินต้องใช้หลอดดูด มีรสหวานปนขม) เมื่อมีงานบุญนิยมทำขนมเงินและข้าวหลาม ส่วนอาหารอื่นๆ จะเป็นอาหารง่าย ๆ ที่ประกอบจากพืชผัก ปลา ที่มีในท้องถิ่น เช่น ปลาส้ม ปลาส้มผัก ปลาจ่อม (ส้มปลาน้อย) และปลาเจ้า เป็นต้น ทั้งนี้ ในปัจจุบันได้มีการคิดค้นเมนูพื้นบ้านที่ทำมาจากพืชผักท้องถิ่นในชุมชน ซึ่งกลายเป็นอาหารขึ้นชื่อในกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังนี้

ข้าวผัดข้าวแจ่วหอมหวานบ้านเชียง มีวิธีการทำที่ไม่ธรรมดา โดยข้าที่นำมาใช้สำหรับคั้นน้ำนั้น จะต้องเป็นข้าหนุ่มสาวเท่านั้น รสชาติจึงจะกำลังอร่อย สำหรับข้าของบ้านเชียงนั้น เป็นข้าที่ปลูกในพื้นที่ดินดำ ซึ่งถือว่าเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ เริ่มต้นด้วยการหุงข้าวด้วยน้ำข้า จนได้ข้าวสวยที่มีกลิ่นหอมของข้า จากนั้นนำมาคลุกกับ “น้ำพริกแจ่วหวาน” สูตรพิเศษของบ้านเชียง เป็นแจ่วของไทพวนที่อร่อยที่สุด มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ 200 กว่าปีก่อน ก่อนจะนำมาผัดด้วยน้ำมันหมูและกากหมู เพิ่มรสสัมผัสด้วยผักชีและกระเทียมสุกลงไปผัดรวมกับข้าวจนสุกดี ข้าวผัดข้าวแจ่วหอมหวานเหมาะที่จะทานแหมกับผักสด เช่น ใบมะกรูด พริกสด ผักชีหอมแดง และแกงจืดกระดูกหมูหัวไชเท้า เรียกได้ว่าเป็นเมนูต้องลองของบ้านเชียง

ขนมข้าวปาด เป็นขนมหวานของท้องถิ่น ทำมาจากแป้งข้าวเจ้า ไข่แดง น้ำตาลทราย มะพร้าว และเกลือ นิยมรับประทานเป็นของว่าง คู่กับน้ำชาเขียว

น้ำชาเขียว ทำมาจากใบชาหนุ่มสาว ใบที่ 3 - 4 ที่นำมาชงน้ำหนัก ก่อนนั้นละเอียดแล้วคั้นเป็นน้ำชาที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ

ข้าวหัวหอมจตุรมิตร เป็นอาหารว่างที่รับประทานในขณะที่เร่งรีบ สามารถรับประทานแทนอาหารมื้อหลักได้ ทำมาจากข้าว 4 ชนิด ได้แก่ ข้าวเหนียวดำ ข้าวขาว ข้าวอัญชัน และข้าวถั่วเหนียว โดยนำมาผสมกันและโรยงา สำหรับชื่อจตุรมิตรนั้น เป็นชื่อที่เพิ่มขึ้นมาในภายหลัง เพื่อให้เกียรติแก่ ท้าว 4 เชียง ที่อพยพครอบครัวมาอยู่ที่บ้านเชียงเป็นครั้งแรก ได้แก่ ท้าวเชียงใหญ่ (เผ่าต่อนบุญ) ท้าวเชียงบุญมา (ท้าวศรีสุวรรณช่างคำ) ท้าวเชียงคะ และท้าวเชียงพิน (ผู้ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านดวงดาว”)

ข้าวโล่ง เป็นขนมหวานโบราณ วัตถุประสงค์ทำจากข้าวเจ้าหอมมะลิ ข้าวเหนียว เกลือป่นน้ำตาล หอมแดงซอย มะพร้าว น้ำหอมอ่อนที่ซูดเอาเฉพาะเนื้อ มะพร้าวที่นึ่งที่ซูดแล้วคั้นเอาเฉพาะน้ำ น้ำกะทิ และน้ำเปล่า โดยตั้งหม้อต้มข้าวให้เดือด จากนั้นเทหอมหัวแดงที่นึ่งแล้วลงไป แล้วคนจากขวาไปซ้ายเท่านั้น เพราะข้าวจะแตก ไม่สวย ซึ่งสูตรโบราณต้องใช้เตาถ่านต้มเท่านั้น จากนั้นก็เทมะพร้าวลงไปและคนให้เข้ากัน ต่อด้วยใส่น้ำตาล และเทกะทิลงไปท้ายสุด สำหรับข้าวโล่งนี้ รับประทานแทนข้าว หรืออาจจะรับประทานเป็นของหวานก็ได้เช่นเดียวกัน เมื่อรับประทานร้อนจะทำให้จุกโล่ง ช่วยแก้ไขหวัดได้ และเป็นความเชื่อว่า ทำการงานสิ่งใดก็จะโล่ง ปลอดภัย

ไส้กรอกสมุนไพร สูตรห้าพันปี เป็นอีกหนึ่งสินค้าที่ขึ้นชื่อของบ้านเชียง เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเที่ยวชุมชนหรือพักค้างคืนที่โฮมสเตย์บ้านเชียง ก็จะต้องได้ยินชื่อเมนูนี้ ไส้กรอกของที่นี่ เป็นสูตรโบราณที่ทำมาจากเนื้อหมูสามชั้นบดผสมกับตะไคร้และกระเทียมที่สับละเอียด หลังจากนั้นนำไปผสมกับส่วนผสมอื่นๆ ได้แก่ ข้าวเหนียวหนึ่ง กิโลกรัม น้ำตาล เมื่อคลุกเคล้าเข้าที่แล้ว จึงนำไปยัดในไส้ที่ผ่านการล้างน้ำทำความสะอาด แล้วจึงทำเป็นมัดๆ นำไปล้างให้สะอาดอีกครั้ง แล้วผึ่งลมต่ออีกประมาณ 10 นาที ก็จะได้ไส้กรอกที่มีส่วนผสมของสมุนไพรไทย โดยมีจำหน่ายที่ร้านไส้กรอกสมุนไพร สูตรห้าพันปี แม่แดง ตลาดสดบ้านเชียง

ลาบเปิดบ้านเชียง สูตรห้าพันปี เป็นเมนูจากร้านลาบเปิดบ้านเชียง สูตรห้าพันปี ซึ่งมีวัตถุดิบ ได้แก่ เนื้อเป็ด ผักชีฝรั่ง หอมแดง สะระแหน่ ต้นหอม พริกป่น ข้าวคั่ว น้ำปลา น้ำมะนาว ใบมะกรูด และพริกแห้ง นำมาผสมและคนให้เข้ากัน ก็จะได้ลาบเปิดเมนูขึ้นชื่อ ซึ่งสามารถสั่งรับประทานได้ที่ ร้านลาบเปิดบ้านเชียง

6) ผลิตภัณฑ์ชุมชน ของฝาก ของที่ระลึก ถือเป็นอีกหนึ่งเรื่องเล่าที่มักถูกเล่าขานถึง โดยจะเล่าถึงตำนาน/ที่มา ความโดดเด่นของฝาก วัตถุประสงค์ ลำดับขั้นตอนการทำ และสถานที่ทำชื่อ โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนของฝากของที่ระลึกที่ปรากฏในเรื่องเล่า มีดังนี้

เครื่องปั้นดินเผาหลายบ้านเชียง งานหัตถกรรมที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเชียง ทำขึ้นจากดินที่มาจากห้วยดินดำ ดินที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเชียงนำมาใช้ปั้น เขียนลายสีแดงอิฐ ลวดลาย และรูปทรงเลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาโบราณบ้านเชียง และยังได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใน พ.ศ. 2552 อีกด้วย ลวดลายแรกที่เริ่มทำคือ ลายกันหอย ก้างขด ก้างปลา ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อหลายบ้านเชียงเป็นของที่ระลึกได้ นอกจากไหแล้ว ปัจจุบันได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาหลายบ้านเชียงเป็นสินค้าหลากหลายชนิด เช่น ต่างหู สร้อยคอ สร้อยข้อมือ เข็มขัด ถ้วยจาน แก้วน้ำ และชุดเขียนลายไห เป็นต้น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วิธีการปั้นไหหรือเขียนลายด้วยตนเอง ที่บ้านเชียงก็มีบริการให้ได้ลองสัมผัสอีกด้วย

ผ้าย้อมครามลายโบราณบ้านเชียง เกิดมาจากการที่ชาวบ้านทอผ้าย้อมคราม เพื่อสวมใส่กันเอง แล้วได้รับความนิยมมากขึ้น เพราะเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชาวบ้านเชียง จนกลายมาเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของหมู่บ้าน และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้นในปัจจุบัน โดยลายผ้านั้นได้นำเอาลายหม้อดินเผาของบ้านเชียงมาประยุกต์ สำหรับผ้าย้อมครามนั้น มาจากการปลูกครามเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมี ใช้ต้นครามที่มีอายุ 3 เดือน เพื่อให้ได้สีครามที่สวยพอดี ไม่เข้มหรืออ่อนจนเกินไป สินค้าที่น่าสนใจ ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าตัดเสื้อ ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสีพื้น กระเป๋า และยังมีรับทำผ้าตามสั่งทั่วไป

ผ้าย้อมโคลนคราม เกิดจากการที่ชาวบ้านนำเอาดินดำที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาผสมกับคราม แล้วย้อมกับผ้าฝ้าย จึงออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ของชุมชน เป็นผ้าย้อมโคลนครามที่สวยงาม สินค้าที่น่าสนใจ ได้แก่ ผ้าพันคอ ผ้าตัดเสื้อ ผ้าคลุมไหล่ และกระเป๋า เป็นต้น

ตุ๊กตานางรำ บ้านเชียง เป็นสินค้าที่ระลึกจากกลุ่มนางรำบ้านเชียง ซึ่งได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตัดเย็บตุ๊กตานางรำออกเป็นสินค้าต่างๆ ได้แก่ เชือกผูกเอวตุ๊กตานางรำ และพวงกุญแจตุ๊กตานางรำ

เครื่องจักสาน บ้านดงเย็น มีสโลแกนว่า “สานขึ้นด้วยมือ ทำขึ้นด้วยใจ ของคนในชุมชน” เป็นหนึ่งในของที่ระลึกของชุมชนที่นักท่องเที่ยวที่มาบ้านเชียงจะได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมกลุ่มจักสาน และซื้อของที่ระลึกติดมือกลับบ้าน สำหรับชื่อดงเย็นนั้น มาจากทางที่จะเข้าไปในชุมชนจะผ่านดงป่าดงหนึ่ง ระหว่างที่เข้าไปในดง อากาศจะเย็น และร่มรื่นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เป็นอีกหนึ่งความน่าหลงใหลของสิ่งที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา จึงเรียกว่า บ้านดงเย็น นั่นเอง โดยการจักสานทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษและถ่ายทอดให้แก่ลูกหลาน จนเป็นที่รู้จักว่าหมู่บ้านแห่งนี้ทำเครื่องจักสานกันมาก ที่มีวัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวเป็นปกติ เลยเป็นปัจจัยที่ทำให้เครื่องจักสานประเภทกระติบข้าวเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย จึงผลิตแต่กระติบข้าวที่ทำจากไม้ไผ่เป็นหลัก ปัจจุบันได้ต่อยอดโดยการผลิตสินค้าหลากหลายมากยิ่งขึ้น งานจักสานของที่นี่แตกต่างจากงานจักสานทั่วไปตรงที่นำเครื่องจักสานไปรวมกันจากฟางข้าว จนเนื้อไม้เป็นสีน้ำตาลสวยงามและมีกลิ่นหอมอ่อนๆ สินค้าที่น่าสนใจ เช่น กล้องใส่ทิชชู ตะกร้า โคมไฟไม้ไผ่ กล้องกับตะกร้าอ่อนกระสังค์ กระเป๋า และที่ใส่แก้วน้ำ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

7) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ บ้านเชียงมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีความสำคัญ และมีเรื่องราวให้บอกเล่าแก่นักท่องเที่ยว โดยในเรื่องเล่าเหล่านั้น จะบอกเล่าถึงสภาพภูมิประเทศ การบุกเบิก ค้นพบประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวต่อชุมชน และการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมีดังนี้

บึงนาคำ อยู่ในเขตตำบลบ้านเชียง เกิดขึ้นจากขุนเชียงสวัสดิ์ที่ได้สังเกตเห็นว่า บ้านเชียงไม่มีหนองน้ำ จึงได้ขอทีนาจากชาวบ้าน 3 คน เพื่อทำเป็นหนองน้ำธรรมชาติที่สวยงาม ปัจจุบันได้มีการจัดภูมิทัศน์รอบหนองน้ำให้เป็นสวนสาธารณะที่ชุมชนบ้านเชียง ตั้งชื่อว่า “บึงนาคำ” โดยใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายในช่วงเช้า และช่วงเย็นของชาวชุมชนบ้านเชียง

ห้วยดินดำ เป็นแหล่งดินดำที่อุดมสมบูรณ์อยู่ในบริเวณหมู่บ้านดงเย็น ดินดำของที่นี่จะมีเนื้อดินเนียนละเอียดจนไม่ติดมือ ซึ่งชาวบ้านเชียงได้นำเอาดินดำจากห้วยดินดำมาใช้สำหรับปั้นหม้อและย้อมผ้าโคลนคราม

ลำ (บ่อน้ำโบราณ) หมายถึง บ่อน้ำหรือแหล่งน้ำโบราณของชุมชนบ้านเชียง มีอายุมากกว่า 200 ปี ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนบ้านเชียง ในอดีตคนในชุมชนบ้านเชียงใช้น้ำที่ได้จาก “ลำ” ทั้งเพื่อการดื่มกินและทำการเกษตร ปัจจุบันยังคงเหลืออยู่เพียง 3 บ่อ คือ ลำกุดต้อง ลำกอไผ่ และลำกอกขาม โดยในจำนวนนี้ ลำกอไผ่ เป็นบ่อน้ำโบราณที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวชุมชนบ้านเชียงถึง 4 หมู่ คือ หมู่ 1, 9, 12 และ 13 เนื่องจากเป็นบ่อน้ำที่เกิดจากตาน้ำไหลขึ้นมาจากใต้ดินตลอดเวลาทั้งปี บางบ่อ เช่น

สร้างกอไผ่ มีความลึกมาก ข้างล่างสุดเป็นหินแดง สำหรับ “สร้าง” ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ดินสาธารณะชุมชนบ้านเชียง หมู่ 1 ได้แก่ “สร้างหิน” ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับ “สร้างกอไผ่” ใกล้ๆ กับเรือนไทพวนบ้านเชียงด้านทิศตะวันออก แต่ในปัจจุบันได้มีตะกอนดินรอบๆ ปากบ่อทับถมจนบ่อตื้นเขิน

3.2 การเล่าเรื่อง (Storytelling) ของชาวบ้านในชุมชน

จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นของชุมชนเผยแพร่ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวยังชุมชน ดังนี้

1) **โครงเรื่อง** มีการเล่าเรื่องลำดับเหตุการณ์ในโครงเรื่องที่เกิดขึ้นผ่านเรื่องราวต่างๆ ของชุมชน ทั้งเรื่องราวประวัติความเป็นมาชาติพันธุ์วรรณา วัด โบราณสถาน สถานที่สำคัญ ประเพณี บุคคลสำคัญ อาหารพื้นถิ่น และผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยโครงเรื่องที่พบนั้น เริ่มจากการที่ผู้เล่าจะเริ่มเรื่องเป็นการชักจูงความสนใจให้ติดตามเรื่องราว เช่น แนะนำตัวละคร สถานที่ให้ชวนติดตาม โดยอาจไม่ได้ตามลำดับเวลาจากก่อนหลังก็ได้ หลังจากนั้นจะมีการดำเนินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ให้ต่อเนื่องสมเหตุสมผล มีพัฒนาเหตุการณ์สูงขึ้นต่อไป เรื่องเล่าบางเรื่องอาจมีการคลี่คลายปม เช่น เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

2) **แก่นเรื่อง** หรือแก่นความคิด (Theme) เป็นแนวคิดหลักของเรื่องที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเล่าเรื่อง เมื่อต้องวิเคราะห์หัวใจความสำคัญของเรื่อง เพื่อให้ทราบว่าผู้ส่งสารต้องการบอกอะไร ในเรื่องเล่าของชุมชนไทพวนบ้านเชียงนี้ พบแก่นเรื่อง 4 ประเภท ดังนี้

2.1) **ความรัก (Love Theme)** ในเรื่องเล่าของชาวชุมชนที่เล่าถึงลักษณะครอบครัวของชาวไทพวน (สังคมไทพวน) ว่า “ชาวไทพวนมีนิสัยรักสงบ โอบอ้อมอารี ขยันขันแข็ง และรู้จักสามัคคีในหมู่คณะ ดังนั้นชาวไทพวนจึงมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าจะอยู่อาศัยต่างพื้นที่ ชาวไทพวนนับถือและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างยิ่ง รวมทั้งมีวัฒนธรรมเคารพผู้อาวุโส รักครอบครัว ให้ความสำคัญกับความเป็นเครือญาติ และในอดีตจะยึดถือปฏิบัติในการแต่งงานกับคนชาติพันธุ์เดียวกัน”

2.2) **ศีลธรรมจรรยา (Morality Theme)** โดยเล่าผ่านภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดจากคำสอน นิทาน และวรรณคดี

2.3) **การทำงาน (Career Theme)** ในเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับบุคคลสำคัญของบ้านเชียงแต่ละท่านนั้น จะถูกเล่าผ่านแก่นเรื่องของการทำงานของแต่ละท่าน ทั้งขุนเชียงสวัสดิ์ (นายพรมมา แก้ววิเชียร) กำนันตำบลบ้านเชียง เมื่อ พ.ศ. 2449 และนายสติเฟิน ยัง นักศึกษามหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้เดินทางมาที่บ้านเชียงเพื่อเก็บข้อมูลด้านมานุษยวิทยาของชาวไทพวนที่บ้านเชียง แล้วบังเอิญสังเกตเห็นเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ตามพื้นดินในหมู่บ้าน มีลวดลายแปลกตา จึงเกิดความสนใจและเก็บตัวอย่างเศษภาชนะดินเผา

2.4) **เหนือจริง (Outcast Theme)** ปรากฏเป็นแก่นเรื่องในเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และศิลปกรรมต่างๆ โดยชาวไทพวนมีความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นผีฟ้า ผญาแถน ผีปอบ ผีกองกอย ผีเป่า ผีพ่อผีแม่ ผีเชื้อ และผีบรรพบุรุษ อันเป็นที่มาของประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ประพทุติปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การนับถือผีไหว้ผี หรือลงผี (การเข้าทรง) เมื่อพระพุทธรูปมีบทบาทกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนมากขึ้น พิธีกรรมและประเพณีบางอย่างจึงได้มีการผสมผสาน แต่ยังมีบางส่วนที่รักษาไว้ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทพวน

3) **ความขัดแย้ง** เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของเรื่องเล่า ที่สร้างปมปัญหา การหาหนทางแก้ปัญหา โดยความขัดแย้งในเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียง จะปรากฏเป็นความขัดแย้งกับภายนอก เช่น ความขัดแย้งกับสภาพแวดล้อม หรือธรรมชาติอันโหดร้าย ซึ่งมาจากเรื่องเล่าที่มาของชุมชนไทพวนบ้านเชียงตอนหนึ่งที่ว่า “บ้านเชียง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีชาวพวนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำมาหากิน โดยอพยพครอบครัวข้าม

แม่น้ำโขงมาเพื่อหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ชาวไทพวนบ้านเชียงเข้ามาทางหนองคาย มาอยู่ที่บ้านสามพร้าว บ้านเตาไห บ้านนาพัง บ้านบุญมี และบ้านยา เพื่อหาที่ตั้งบ้านเรือน จนมาพบพื้นที่บริเวณป่าดงดาว ซึ่งมีภูมิประเทศที่เหมาะสม เพราะเป็นที่ราบสูง มีห้วยหนอง และมีน้ำซึมอยู่ตลอดเวลา ชาวพวนกลุ่มนี้จึงช่วยกันถางป่า และสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยกันเรื่อยมา จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 220 ปี”

4) ตัวละคร คือ ผู้กระทำและผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำ เป็นผู้ที่มิบทบาทและความสำคัญในเรื่องเล่าต่างๆ ของชุมชน สำหรับตัวละครในเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียงนั้น จะปรากฏตัวละครที่เป็นบุคคลสำคัญในอดีตและปัจจุบัน ได้แก่

4.1) ท้าวเชียงใหญ่ (เผ่าดอนบุญ) ท้าวเชียงบุญมา (ท้าวศรีสุวรรณช่างคำ) ท้าวเชียงคะ และท้าวเชียงพิน (ผู้ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านดงดาว”) บุคคล 4 ท่าน ที่อพยพครอบครัวมาอยู่ที่บ้านเชียงเป็นครั้งแรก

4.2) ขุนเชียงสวัสดิ์ (นายพรมมา แก้ววิเชียร) กำนันตำบลบ้านเชียงเมื่อปี พ.ศ. 2449 ซึ่งระหว่างรับราชการได้สร้างคุณประโยชน์นานัปการแก่บ้านเชียง

4.3) นายสติเฟน ยัง เป็นบุตรชายเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ผู้ทำให้บ้านเชียง เริ่มเป็นที่สนใจอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก

4.4) นายพจน์ มนตรีพิทักษ์ ชาวบ้านเชียงผู้มีส่วนสนับสนุนการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงให้บรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งมอบบ้านซึ่งเป็นเรือนไทพวน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาด้านชาติพันธุ์วิทยา และต่อมาใน พ.ศ. 2517 ได้มอบที่ดินข้างบ้านหลังใหม่ให้เป็นที่ขุดค้นอีกครั้ง

4.5) ประชาชนชาวบ้านแต่ละด้านที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น ประชาชนด้านการร้องรำ การแสดง ประชาชนด้านเพลง และประชาชนด้านตำนาน เป็นต้น

5) ฉาก เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอยู่ในเรื่องเล่าแทบจะทุกประเภท เนื่องจากฉากเป็นสถานที่ที่ดำเนินเหตุการณ์ต่างๆ ภายในเรื่อง สามารถบอกความหมายบางอย่างในเรื่อง และมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำ สำหรับเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียงนั้น ประกอบไปด้วย

5.1) ฉากที่เป็นช่วงเวลา (Time) คือ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องเล่าต่างๆ ขึ้น เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของชุมชนไทพวนบ้านเชียง ที่มีการเคลื่อนย้ายมาจากแขวงเชียงขวางใน สปป.ลาว ตั้งแต่ปลายยุคกรุงธนบุรีจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องเล่าของหลุมขุดค้นทางโบราณคดี

5.2) สถานที่ (Location) คือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นเป็นตัวกำหนดต่อจากช่วงเวลา ซึ่งในเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียง ก็จะประกอบไปด้วยสถานที่สำคัญหลากหลายแห่ง ได้แก่ วัดโพธิ์ศรีใน วัดสระแก้ว (วัดนอก) หลุมขุดค้น-พิพิธภัณฑ์กลางแจ้งในวัดโพธิ์ศรีใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง ศาลปู่ขุนเชียงสวัสดิ์ เรือนไทพวน ห้วยดินดำ บึงนาคำ และสำง (บ่อน้ำโบราณ)

6) มุมมอง เป็นกลวิธีที่ใช้ในการเล่าเรื่อง โดยกำหนดว่าจะเล่าเรื่องผ่านมุมมองของใครหรือตัวละครตัวไหน โดยกลวิธีในการเล่าเรื่องของชุมชนบ้านเชียง พบมุมมองในการเล่าเรื่อง ดังนี้

6.1) บุรุษที่หนึ่งที่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เล่า พบได้จากการเล่าเรื่องของประชาชนชาวบ้าน

6.2) บุรุษที่หนึ่งซึ่งเป็นตัวละครรองในเรื่องเป็นผู้เล่า พบได้จากการเล่าเรื่องของมัคคุเทศน์ ซึ่งเป็นลูกหลานของบุคคลสำคัญของบ้านเชียง และเป็นลูกหลานของประชาชนชาวบ้าน ผู้อยู่ในเหตุการณ์สำคัญในอดีตของชุมชน

6.3) ผู้ประพันธ์ในฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์เป็นผู้เล่า (The Author as an Observer) การเล่าแบบนี้จะไม่เล่าถึงความนึกคิดของตัวละคร และเล่าเพียงลักษณะภายนอกที่เห็นและได้ยินเท่านั้น

6.4) บุรุษที่หนึ่งเป็นผู้เล่าด้วยวิธีการกระแสจิตประหวัด (Stream of Consciousness) คือ การให้ตัวละครสำคัญเล่าเรื่องของตนเอง แต่ไม่ใช่การเล่าตามเหตุการณ์ เป็นการที่ตัวละครเล่าผ่านความนึกคิดหรือความทรงจำ พบได้จากการที่ชาวบ้านในชุมชนบางคนทีในช่วงวัยเด็กได้อยู่ในเหตุการณ์สำคัญของชุมชน เช่น การพบหลุมขุดค้น และการเฝ้ารับเสด็จ ร.9 เป็นต้น

7) **สัญลักษณ์พิเศษ** เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายทั้งในรูปของคำพูดและภาพสัญลักษณ์พิเศษที่พบในเรื่องเล่าของชุมชนบ้านเชียง เป็นสัญลักษณ์ทางภาพ คือ องค์ประกอบของเรื่องที่ถูกนำเสนอซ้ำๆ โดยจะเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญและบุคคลสำคัญของบ้านเชียง

4. สรุปผลและอภิปรายผล

4.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นที่บ้านเชียง พบว่าเรื่องราวที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นที่บ้านเชียง ประกอบไปด้วย 7 ประเภทเรื่อง ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) วัดและโบราณสถาน 3) บุคคลสำคัญของชุมชน 4) ประเพณีสำคัญ 5) อาหารพื้นถิ่น 6) ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และ 7) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อสารเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ความขัดแย้ง ตัวละคร ฉาก มุมมอง และสัญลักษณ์พิเศษ

4.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นที่บ้านเชียง พบว่าเรื่องราว (Story) ที่ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมชุมชนไทพวนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ประกอบไปด้วย 7 ประเภทเรื่อง ได้แก่ 1) ข้อมูลชุมชน 2) วัดและโบราณสถาน 3) บุคคลสำคัญของชุมชน 4) ประเพณีสำคัญ 5) อาหารพื้นถิ่น 6) ผลิตภัณฑ์ของชุมชน และ 7) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีวิธีการเล่าเรื่องเพื่อสื่อสารเรื่องราวที่เกิดขึ้น ดังองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ความขัดแย้ง ตัวละคร ฉาก มุมมอง และสัญลักษณ์พิเศษ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรภร ธัญญเสรี (2553) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นเงินในการเล่าเรื่องของภาพยนตร์จีนแผ่นดินใหญ่ที่ฉายต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2534-2551” พบว่า ทั้งความเป็นเงินดั้งเดิมและแบบที่ถูกนำเสนอผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องในมิติที่เป็นรูปธรรม อย่างเวลา สถานที่ ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย อาวุธ และยวดยานพาหนะ และองค์ประกอบการเล่าเรื่องในมิติที่เป็นนามธรรม อย่างแก่นแนวคิด และมุมมองการเล่าเรื่อง อีกทั้งงานวิจัยของ GU XINXI (2561) ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเล่าเรื่องและวัฒนธรรมในภาพยนตร์นอกกระแสไทยและจีน กรณีศึกษาเรื่อง Mary is Happy และ Ne Zha” พบว่า โครงสร้างการเล่าเรื่องในภาพยนตร์นอกกระแสไทย Mary is Happy และภาพยนตร์นอกกระแสจีน Ne Zha มีโครงสร้างของภาพยนตร์ที่มีโครงเรื่อง แก่นความคิด ตัวละคร ฉาก สัญลักษณ์พิเศษ และมุมมองการเล่าที่ครบตามองค์ประกอบ นอกจากนี้ ยังเป็นไปตามแนวคิดการเล่าเรื่องว่า เป็นวิธีการสื่อสารที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่แน่นอน นั่นคือ ต้องมีตรรกะของการเล่า (Logic of Narration) (กาญจนา แก้วเทพ, 2542) ทั้งนี้ ในการศึกษาครั้งถัดไป หากได้ศึกษาการเล่าเรื่องในระดับเนื้อความหรือระดับตัวบทและระดับเนื้อเรื่องเพิ่มเติม ก็จะทำให้งานวิจัยมีการต่อยอด และเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

5. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูลและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ข้อชี้แนะที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง และขอขอบคุณคณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานวิจัยของบุคลากรในสังกัดเป็นอย่างดี

6. เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพรส โพรดักส์.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2559). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง
- ภัทรภร ธัญญเสรี. (2553). *ความเป็นจีนในการเล่าเรื่องของภาพยนตร์จีนแผ่นดินใหญ่ที่ฉายต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2534-2551*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- GU XINXI. (2561). *ศึกษาการเล่าเรื่องและวัฒนธรรมในภาพยนตร์นอกกระแสไทยและจีน กรณีศึกษาเรื่อง Mary is Happy และ Ne Zha*. การค้นคว้าอิสระนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- Jon Thomas. (2011). *The Art of Storytelling in Presentations – Connecting*. Available from URL: <https://www.socialmediatoday.com/content/art-storytelling-presentations-connecting>

ผู้เขียน

อาจารย์ดุริยางค์ คมขำ

อาจารย์ประจำสาขาวิชาครีเอทีฟมีเดียเทคโนโลยี คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

การศึกษา:

ปริญญาตรี ศศ.บ. นิเทศศาสตร์

ปริญญาโท ว.ม. สื่อสารมวลชน